

Kulturhistoriskt underlag till vård- och underhållsplan

Magdalena Jonsson, 2007

Kort historik

Algutsboda socken utgör norra delen av Emmaboda kommun. Kyrkplatsen är belägen i anslutning till väg 25 mellan Kalmar och Växjö. Socknen är en utpräglad skogsbygd. När befolkningen ökade kraftigt i mitten av 1800-talet fick många svårt att försörja sig. Många valde därför att emigrera till Amerika. Algutsboda är en av de socknar i området som har en hög andel emigranter. För dem som stannade kvar sökte sig många till de nya industrierna. Inom socknens gränser har funnits flera glasbruk av vilka Boda, Åfors och Johansfors är de mest kända. Kring glasbruken och industrierna växte nya samhällen upp.

Den kyrka som idag finns i Algutsboda har haft två föregångare varav den första ska ha byggts någon gång under medeltiden. År 1767 stod dagens kyrka klar.

Källor

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.

KLM Kalmar läns museums arkiv.

Kons:7 Konserveringsrapport Jönköpings läns museum 1998:7

Kons:23 Konserveringsrapport Jönköpings läns museum 1999:23

Kons:09 Konserveringsrapport Jönköpings läns museum 2003:09

År	Händelse	Källa
1767	Kyrkan började användas. Den gamla sakristian byggdes ut och anslöts till den nya kyrkan.	ATA
1770	Den 5 oktober invigdes kyrkans av biskop Olof Osander.	AK
1805	Inköptes Per Hörbergs målning Kristi Himmelsfärd.	AK
1806	Predikstolen placerades slutgiltigt på den norra långhusväggen.	AK
1814	Interiören ommålades av Forsanders från Växjö. En orgel installerades i kyrkan tillverkad av orgelbyggare Schörlin. Nytt golv lades i hela kyrkan. Talet fick ny täckning d v s nya spån och nya kyrkoluckor.	ATA AK
1831	Lillklockan. omgöts av M A Rönnblom, Jönköping.	ATA
1835	Kyrkan genomgick en fullständig renovering men vad denna innebar är inte känt	ATA AK
1858	Kyrkan renoverades men vad denna renovering innebar är inte känt	ATA AK
1882	Dopfunten av kolmårdsmarmor inköptes	AK
1886	Värmeugnar installerades i kyrkan	AK
1889	Planeringen inför ombyggnaden av det låga tornet med en lanternin så att det fick sitt nuvarande utseende påbörjades.	ATA
1892-94	Byggmästare var O N Nyqvist, S Solberga. Man började att riva ner långhusets gamla spåntak. När spanten frilades visade det sig att den	ATA AK

	<p>var skadad av röta p g a dåligt underhåll. Därför inträffade ”det stora spantraset” som slog sönder predikstolen och delar av läktaren samt skadade orgeln, värmeledningen och bänkinredningen. Det ledde till en mera omfattande restaurering än vad som var tänkt. Enligt planen byggdes tornets lanternin om till en hög spira. I det ombyggda tornet installerades ett tornur. Nya spant gjordes och nytt tak lades med spån. Man höjde också långhusets murarna med 2 fot för att minska de stora takytorna. Läktaren fick sitt nuvarande utseende med en halvcirkelformad båge framför orgeln. Interiören ommålades av S E Paulsson, Tingsryd. Ny orgel tillverkades av E A Setterqvist&Son. Även en ny orgelfasad tillkom</p>	
1934-36	<p>Renovering ledd av arkitekt Paul Boberg och utförd av byggmästare Isac Petersson, Braås. Lågtrycksånga installeras med pannrum i en nyinredd källare under sockenstugan ca 50 m från kyrkan. Man drog också in el i kyrkan Spåntaket lagades och tjärades. Rännor och solbänkar sågs över och nya stuprör av koppar sattes upp. Yttertrapporna vid västra och östra ingångarna lades om. Fasaderna lagades och avfärgades i samma färg som tidigare i en bruten vit ton. Dörrar, ljudluckor och fönster skrapades och målades liksom järnfönstren vilka även rostskyddsbehandlades. Kors, kula och urtavla förgylldes. Interiört skulle golvet och bjälklaget läggas om eftersom det angripits av röta. I vapenhuset lades golv av hyvlad kalksten. Läktaren utökades med 1,6 meter. På läktaren lades nytt trägolv och det var troligen i samband med detta som gradängerna tillkom. Läktartrappan från vapenhuset togs bort och istället gjordes två nya trappor från bakre delen av långhuset. Över den västra ingångens dörr fanns ett halvcirkelformad träfyllning som togs bort och ersattes med fönsterbåge. Det samma gjordes över dörren mellan vapenhuset och långhuset. Bänkarnas sitsar och ryggstöd förändrades för bättre komfort. En del bänkar i koret samt fyra bänkar längst bak i kyrkan togs bort. En gång under läktarens framkant togs bort. Där värmekaminerna stått fylldes bänkraderna ut. Den västra av de båda ingångarna i söder sattes igen medan den östra sidodörren förminskades. Fönstren i koret och västra gaveln murades igen och i väster togs två nya runda fönster upp i höjd med läktaren. Innertaket kläddes med slätspåntade brädor istället för pärlspontade och det gamla takets markerade valvringar togs bort. Nytt golv lades i tornrummen. Altarringen flyttades ut så att man fick mer plats innanför altarringen och de båda grindarna byggdes igen. Väggarnas puts reparerades och avfärgades. Ommålning utfördes interiört. Innertaket grågrönt, dekorativ marmorering av taklisten, färgsättning i pärlgrått Arkitekt Paul Boberg, Växjö, gjorde förslaget. I korfönstren som togs bort satt målat glas. Konservering av läktarbarriär, predikstol och predikstolstak av konservator Gustaf Ambe. Altartavlan konserverades av konservator Sven Wahlgren.</p>	ATA KLM AK
1941	<p>Installeras elektrisk klockringning.</p>	AK
1962	<p>Angrepp av husbock i flera inventarier och i konstruktionsvirke i tornet. Behandlades av Anticimex..</p>	ATA
1964-67	<p>Renovering som genomfördes under en treårs period. Arkitekt var</p>	ATA

	Ingeborg Waern Bugge och entreprenör Rose Bergström, Lidhult. Nytt oljeeldat värmesystem installerades. Fasadputs renoverades. Spiran och spåntaket sågs över. Nya fönsterbågar insattes på långhusets sidor. Altartavlan rengjordes. Nya takkronor till läktaren och sakristian. Läktarbarriär och predikstol sågs över av konservator Ragnar Flood. De båda fönstren i koret togs upp och försågs med fönster av konstnären Erik Höglund vid Boda Glasbruk. En läktarunderbyggnad gjordes och i denna inrymdes textiltförvaring och väntrum. Bänkinredningen ommålades i ny kulör. Elsystemet renoverades. Nya fotrännor av koppar tillverkades. Långhusets golv på norra sidan bröts upp eftersom det var angripet av röta. Bjälklag och undergolv kasserades. Jord och sten grävdes ur för bättre luftcirkulation. Mot norra sidan av långhusets grund göts en betongbärlina med ventilationsuttag. Altartavlans arkitektoniska omfattning ersattes med en enklare ram. Altarringen återfick sin ursprungliga form. I sakristian togs en del skåp bort. Läktarunderbyggnad som rymmer förvaring respektive väntrum samt toaletter. Nytt bjälklag under golvet och omläggning av värmesystemet.	KLM AK
1968	Ombyggnad av orgeln utfördes av orgelbyggare Einar Berg, Bromma.	AK
1979	Tillstånd gavs att installera kororgel vid korets södra sida och att i samband med det korta av korbänkarna 2 meter. Kyrkans valv tilläggsisolerades, på vinden tillkom stegar och elbelysning för besiktning. Brandlarm installerades. Långhusets och sakristians spåntak lagades med tryckimpregnerat furuspån.	ATA
1985-86	Påbörjades arbetet med att komma tillrätta med kyrkans mögelproblem. Dräneringen förbättrades runt hela kyrkan.	ATA
1986	Spåntaket tjärades och korset förgylldes av förgyllare Joel Berg, Norrköping.	ATA
1994-1995	Arbetet med att åtgärda mögelproblemen tog ny fart. Efter ett omfattande utredningsarbetet genomfördes ett antal åtgärder. Krypgrunden mögelsanerades och begränsad schaktning utfördes under golvet. Golvet i kyrkorummet byttes och det nya golvet slipades och behandlades med såpa. Väggarna målades med kalkfärg. Fönster, kyrkportar, radiatorer och bänkinredning målades. De mest akuta åtgärderna när det gäller läktarorgeln åtgärdades av Västbo orgelbyggeri tillsammans med Hammarbergs, Göteborg. VVS, el samt ljudtekniska anläggningar byttes och en handikappramp ordnades vid ingången i väster. Altarbordet flyttades ut från väggen. Under 1994 gjordes en arkeologisk undersökning av marken under kyrkans golv. Den visade att där fanns orörda gravar från 1600- och 1700-talet.	ATA KLM
1992	Kyrkans spåntak tjärades.	ATA
1996-1997	Tornet och spiran fick ny spåntäckning medan övriga takytors spåntäckning lagades och tjärades. Tornet försågs med nya vindskivor och nockbrädor. Spirans topp- och sidokors fick nya stag och kulor samt förgylldes. Nya isolerrutor och glaslister sattes in.	ATA KLM

	Fasadens puts lagades och omfärgades. Snickerier målades. Plåtbeslagning såg över och lagades. Ny ventilation drogs in i samlingsrummet och till toaletterna. Korväggen, inne i kyrkan, lagades och kalkmålades. Installation av ny hörselslinga, ljudanläggning och manöverbord.	
1999	Korfönstren lagades och ett antal fasta inventarier i form av altartavla, nummertavlor, predikstol, läktarbröstning, orgel, oljemålning och äldre altaruppsats konserverades av konservatorer från Jönköpings läns museum. I en första omgång förefaller predikstolen, ljudtaket och nummertavlorna ha åtgärdats.	ATA Kons:23
2001- 2003	Program gjordes för restaurering av läktarorgeln till ursprungligt skick. Arbetet förefaller ha kommit igång under 2003. Arbetet utfördes av Bergenblad&Jonsson orgelbyggeri, Nye.	ATA
2003	Tillstånd gavs att konservera målningen ”Korsnedtagningen” som stått på kyrkans vind samt oreglfasaden, läktarbröstningen och altarmålningen. Arbetet utfördes av konservator Ninni Ekre, Jönköpings läns museum.	ATA Kons:09

Övergripande kulturhistorisk bedömning

Generella värden

Som alla andra kyrkor byggda före utgången av år 1939 skyddas Algutsboda kyrka genom Kulturminneslagen (SFS 1988:950). Lagskyddet är ett uttryck för att dessa kyrkor anses ha ett högt kulturhistoriskt värde. Det är inte enbart kvalitativa, estetiska eller historiska egenskaper som tillmäts värde, utan också symboliska och ickemateriella. Varje kyrka utgör ett lokalt kulturarv för sin bygd och är ofta bland de äldsta byggnaderna i socknen. Kyrkorna har generella värden, d v s sådana som är gemensamma för alla kyrkor. I skriften ”Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning av kyrkor”, utgiven av Riksantikvarieämbetet, ges exempel på sådana värden och karaktärsdrag. Kyrkan och kyrkomiljön är karaktärsskapande för bygden, ett landmärke och en orienteringspunkt i landskapet. Den är en symbol för trygghet, kontinuitet och förankring i tillvaron. Det lagliga skyddet omfattar kyrkobyggnadens exteriör och interiör, dess inventarier samt kyrkogård eller kyrkotomt med dess byggnader och fasta anordningar.

Kyrkomiljön

Algutsboda socken var fram till ? egen kommun men idag utgör man norra delen av Emmaboda kommun. Socken tillhörde tidigare Kronobergs län men överfördes till Kalmar län 1972.

Algutsboda kyrka ligger idag vid väg 25 mellan Kalmar och Växjö. Idag är vägen en modern väg med detta är en gammal förbindelseled mellan kusten och inlandet. Vid kyrkplatsen möts också vägarna mot Gransjö, Fiskesjö och Johansfors. Platsen har alltså utgjort en knutpunkt i bygden.

Eftersom socknen är en utpräglad skogsbygd kan man utgå ifrån att området befolkades relativt sent. Få fynd av förhistoriska föremål och fornlämningar talar också för detta. Under

medeltiden fanns dock med säkerhet en bofast befolkning och någon gång under denna period byggdes den första kyrkan i socknen. Platsen ska ha varit den samma som idag.

Kring kyrkan växte med tiden ett litet samhälle fram. Kyrkan ligger på höjd i samhällets östra del. Rakt norr om kyrkan ligger prästgården. Tidigare lång längor med kyrkstallar på båda sidor om de vägar som utgick ifrån kyrkan men av dessa återstår idag endast en mindre rest nordost om kyrkan.

Väster om kyrkan ligger sockenstugan som byggdes 1821. Huset har bl a använts som skola och för kommunstyrelsens sammanträden. Mittemot sockenstugan ligger skolhuset från 1921. Sydväst om kyrkan ligger idag ålderdomshemmet. Längre västerut, utmed vägen mot Johansfors, har tidigare funnits affär, post m.m. samt, vilket finns kvar än idag, en blandad villabebyggelse. Väster om kyrkogården ligger hembygdsparken med ett antal till platsen flyttade byggnader.

Eftersom Algutsboda socken var en typisk skogsbygd fick många svårt att försörja sig när befolkningen i mitten av 1800-talet ökade kraftigt. Det gjorde att många valde att lämna socknen och landet för att söka sig bättre möjligheter framförallt i USA men också Danmark och Tyskland var vanliga destinationer för emigranterna. De som stannade kvar kunde söka sig till de industrier som började växa fram. En viktig sådan plats var Broakulla, eller Johansfors som samhället med tiden döptes till. Platsen ligger strategiskt utmed vägen mot Karlskrona. Genom det som idag är ett mindre samhälle med affär och skola rinner Lyckebyån. Denna kraftfälla gjorde det möjligt att starta flera mindre industrier. En av dessa var Gustafströms gjuteri. Inom socken startades också flera glasbruk varav Boda, Åfors och Johansfors är de mest kända.

Kyrkobyggnaden

Bakgrund

Den medeltida kyrkan, som troligen var av trä, brann ner 1567. Enligt dåtida källor ska branden ha förorsakats av salpetersjudare som slarvade med sitt arbete. Både kyrkan och prästgården förstördes vid branden. En ny kyrka byggdes på samma plats och den stod klar 1570. Av denna kyrka återstår idag sakristian som, till skillnad från kyrkans långhus i trä, var av sten.

Kanske hade man haft bråttom när kyrkan skulle byggas upp efter branden. Rätt snart fick man börja lappa och laga på byggnaden men trots det förföll den. Beslut om att bygga en ny kyrka fattades 1759 men därefter stötte projektet på problem. Vid den här tidpunkten pågick en stor omläggning av gårdarnas mantal och det gjorde att förhållandet för hur stor andel av bygget de olika gårdarna i socknen skulle ta på sig vid bygget såg olika ut beroende på om man hade genomgått omläggningen eller inte. Först ett år senare löstes tvisten genom att man beslutade att använda sig av den gamla mantalslängden. Därefter vidtog ekonomiska problem och framförallt diskussionerna om vem som skulle rita och bygga kyrkan. Den sistnämnda frågan ledde till en segdragen diskussion som slutade med att den man som först uppgjort förslag, murarmästare Thörnberg från Kalmar, antogs som ledare för arbetet. Även placeringen av den nya kyrkan väckte diskussion. Här enades man tillslut om att den nya kyrkan skulle byggas som ett skal utanpå den gamla. På så sätt skulle man kunna använda den gamla kyrkan medan den nya byggdes. Vad som slutligen hände med den gamla kyrkan är inte känt. Från andra håll vet vi att gamla kyrkobyggnader såldes på auktion. Ett beslut om att

man skulle göra så fattades i Algutsboda men det finns inga papper bevarade på att auktionen verkligen genomfördes.

I samband med arkeologiska utgrävningar av marken under kyrkans golv har rester av den gamla kyrkans grund påträffats. Man har även funnit ben och rester av kistor som visar på att man i den gamla kyrkan gravsatt under kyrkans golv.

Exteriör

År 1767 stod den nya kyrkan i Algutsboda klar. Kvar från den gamla kyrkan fanns sakristian i sten. Denna hade byggts till mot söder och försetts med ytterligare ett fönster i norr. Det nya långhuset och tornet byggdes i sten och försågs med tak av spån. En märklig detalj när det gäller långhuset är de avvikande måtten. Den norra långhusväggen är 120 cm längre än den södra, en skillnad som är märkbar i kyrkorummet. Varför det är så här vet ingen. Man har spekulerat om att det är ett rent misstag. En annan teori är att det skulle vara mycket medvetet gjort för att minna om alltings ofullkomlighet. Inte ens Herrens hus är perfekt. Kyrkan är traditionellt orienterad med torn i väster, kor i öster och sakristia i norr.

Algutsboda kyrka har såväl interiört som exteriört genomgått flera stora förändringar som omgestaltat den ursprungliga byggnaden. Spåren av 1700-talets kyrka finns dock fortfarande. Mitten av 1700-talet var när det gäller konst och arkitektur en brytningstid mellan den gamla barocken och den nya klassicismen. Den senare skulle från slutet av 1800-talet bli den viktigaste inspirationskällan för de kyrkor som byggdes. Exempel på kyrkor i Algutsbodas närhet som byggdes vid samma tid är Madesjö och Vissefjärda kyrkor. Till skillnad från dessa båda kyrkor byggdes Algutsboda kyrka från början med ett torn medan Madesjö kyrka försågs med ett torn under 1830-talet medan Vissefjärda kyrka än idag saknar torn.

Ett av de tydliga 1700-tals dragen i Algutsboda kyrka är kyrkobyggnadens form. Långhuset är brett och lite satt till karaktären till skillnad från de långhus som byggdes 50-70 år senare i nyklassicistisk stil. Trots att takfoten höjdes med två fot i slutet av 1800-talet har byggnaden kvar detta drag. Även om taket minskades i och med höjningen av väggarna är takytorna stora. Taket är än idag klätt med spån vilket är ett viktigt karaktärsdrag för Algutsboda kyrka. I en trakt som låg långt från tegelbruk var spån det billigaste taktäckningsmaterialet och också lättast att anskaffa. Ett annat typiskt drag är det rakavslutade koret. Även Vissefjärda kyrka har detta drag. Madesjö kyrka hade ursprungligen ett rakavslutat kor men försågs på 1880-talet med en absid.

Den ursprungliga kyrkan hade stickbågiga fönster och dörröppningar samt ett torn med lanternin som började i höjd med långhusets taknock. I väster fanns en ingång och i söder två. Långhuset hade fyra parställda fönster och i varje gavel fanns ytterligare två fönster. Från 1891 finns ett ritningsförslag hur man tänkte sig att det nya tornet skulle se ut. Ritningen är signerad av en man vid namn F K Ekberg. Detta förslag verkar ha genomförts i det närmaste fullt ut. Ritningen verkar avbilda kyrkans långhus som det såg ut vid den här tiden och inte omfatta några förändringar i denna del av byggnaden. Ritningen visar att även den västra ingången till kyrkan ursprungligen har varit stickbågig. I långhusets västra gavel fanns dels ett högt stickbågigt fönster, dels ett fönster med samma utformning men halva höjden. Det har inte gått att återfinna i källmaterialet när de stickbågiga fönstren ändrades till rundbågiga men troligen var det i samband med den stora ombyggnaden i slutet av 1800-talet. Dels pågick stora arbeten med kyrkan, dels ligger förändringarna stilmässigt rätt i tiden. Också ingången i väster blev troligen rundbågig vid den här tiden.

En viss osäkerhet har rått kring om höjningen av väggarna verkligen gjordes men i samband med lagning av putsen under 1990-talet då stora delar av pusten på den östra gaveln och långhusets sydöstra hörn var nedknackad kunde man tydligt se att väggarna hade byggts på. Höjningen av väggen var en del av de stora förändringar som genomfördes vid ombyggnaden på 1890-talet. Vid denna renovering revs även spåntaket revs ner för att läggas om och det ledde till den olycka som i Algutsboda går under benämningen spantraset. Eftersom tornet skulle byggas om hade två av spanten närmast tornet tagits ner. Det gjorde att övriga spant saknade stöd och i början av juni 1892 rasade samtliga spant ner. Flera inventarier skadades vilket redogörs närmare för närmare under rubriken interiör. Renoveringen av kyrkan blev genom olyckan betydligt mera omfattande än vad som från början varit planerat.

Under 1900-talet är det framförallt två förändringar som påverkar kyrkans exteriör. Vid renoveringen 1934-36 sattes den västra av de båda ingångarna i söder igen och den östra ska ha förminskats. I samband med renoveringen 1990-95 handikappanpassades ingången i väster med en ramp i granit. I övrigt har ett normalt underhåll i form av putslagningar, lagning av spåntaket samt underhåll av fönster, dörrar och andra detaljer har genomförts. Vid lagning av putsskador som utfördes 1997 gjordes en underökning av de underliggande putslagren. Det visade sig då att kyrkan ursprungligen varit avfärgad i rosa. Därefter, möjligen från 1890-talet, var kyrkan tegelröd. Någon gång under 1900-talets första hälft blev kyrkan svagt gul och slutligen vit.

Idag präglas Algutsboda kyrka främst av den stora ombyggnaden i slutet av 1800-talet som försåg kyrkan med dess spetsiga torn, förhöjda väggliv och rundbågiga fönster.

Interiör

Arbetet med att bygga en ny kyrka var en stor och ekonomiskt mycket betungande insats av en tämligen fattig skogsbygd som Algutsboda socken i mitten av 1700-talet var. Det är därför inte märkligt att det dröjde en tid innan inventarier som uppfattas som viktiga i kyrkorummet kom på plats. Från den gamla kyrkan flyttades predikstolen och läktarbarriären, två inventarier som än idag finns kvar i kyrkan. Båda inventarierna har tydliga drag av barockens stilideal. Predikstolens placering i kyrkorummet vållade en hel del diskussioner och först 1806 placerades den slutgiltigt på den norra sidan där den idag finns. En ny bänkinredning tillverkades som stod klar vid den formella invigningen av kyrkan 1770. Bänkarna ska ha tillverkats av en snickare Ekman från Lessebo. Kvar av 1700-talets kyrkorum är även grundförutsättningarna så som rummet storlek och placeringen av fönster och dörrar. Ett annat tydligt drag av 1700-talet är de stickbågiga valven till ingången i söder och ingången till sakristian i norr.

År 1805 inköptes en altartavla målad av konstnären Per Hörberg. Hörberg är en av de mera välkända kyrkomålarna i Småland. Han är upphovsman till flera olika altarmålningar och utsmyckningar t.ex. den dekorerad altarringen i Målilla kyrka. Målningen i Algutsboda kyrka föreställer Kristi Himmelsfärd och ingick i en altaruppsats i nyklassicistisk stil. Det arkitektoniska ramverket kring tavlan tillverkades av Hörbergs bror som var klockare i Virestads kyrka.

Någon orgel verkar inte ha funnits i den gamla kyrkan och det dröjde innan en sådan inköptes. Först 1814 installerades en orgel tillverkad av orgelbyggare Schörlin. Vid samma tidpunkt ska

hela kyrkorummet ha målats om av en man vid namn Fornanders från Växjö och golvet i kyrkan ska även ha lagts om. Trots att kyrkan byggdes under 1700-talets andra hälft, en tidpunkt då traditionen att begrava inne i kyrkorna började överges, har ett antal begravningar gjorts i den nya kyrkan. Först 1776 tog församlingen ett formellt beslut om att upphöra med denna tradition.

Under 1800-talet genomfördes renoveringar av kyrkorummet vars omfattning vi inte känner till. Troligen rörde det sig om underhållsåtgärder av olika slag. Den stora ombyggnaden av kyrkan 1889-94 kom även att omfatta kyrkans interiör. De nya större fönstren bör ha gjort att kyrkorummet upplevdes som både ljusare och luftigare. När spanten rasade ner skadades predikstolen och läktaren allvarligt men även orgeln, värmesystemet och bänkinredningen fick skador. Omfattande åtgärder var därmed nödvändiga. Hela kyrkorummet målades om av en man vid namn S E Paulsson från Tingsryd. På ett fotografi i boken *Kyrka och församlingsliv i Algutsboda* finns ett fotografi taget efter restaureringen 1892-94. Det visar att kyrkorummet då hade fått ett omfattande dekormåleri. På bilden förefaller det som att det funnits någon form av bröstning på väggarna som även har en omramad fältindelning vilken knyter an till altarpuppens kannelerade pilastrar. Över fönstren och i fönstrens nischer finns vad som förefaller vara ett dekorativt blomstermåleri. I den övre delen av de rundbågiga fönstren finns något som ser ut som ett färgat glasparti. Läktaren lagades och utvidgades med en större halvcirkelformad yta framför orgeln. En ny orgel inköptes av orgelfirman Setterqvist&Son. Man lät även göra en ny orgelfasad. Ritningen till denna är signerad av Fred. Lilljekvist i november 1893 och den bär flera nyklassicistiska drag.

Den sönderslagna predikstolen lagades av träsnidaren Frans Karlsson, Huvudhultaö. När det gäller bänkinredningen är det oklart hur allvarigt skadad den var. Det finns inga uppgifter om att en ny bänkinredning gjordes vilket kan betyda att delar av den bänkinredning som finns idag i kyrkan härstammar från mitten av 1700-talet. Bänkinredningen har en utformning som är typisk för klassicismen. Den är sluten mot mittgången och öppen mot sidogångarna. Bänkdörrarna och skärmarna är dekorerad med släta speglar och lister.

Nästa stora restaurering av kyrkan genomfördes åren 1934-36. Arbetet leddes av arkitekt Paul Boberg. Han var verksam i Småland under 1920- och 30-talet och har ritat flera profana byggnader t.ex. en tillbyggnad av Smålands museum i Växjö men också kyrkobyggnader som Fröseke kapell. Flera stora kyrkorenoveringar genomfördes också efter Bobergs förslag. De åtgärder som genomfördes i Algutsboda kyrka var antingen betingade av behovet av underhåll eller på att behoven förändrats. Till följd av den sistnämnda anledningen togs ett antal bänkar i kyrkorummet bort. Det var dels bänkar längst västerut i kyrkorummet, dels fyra av de åtta korbänkarna, två på var sida om altaret. Vid den här tiden hade det blivit vanligare med körverksamhet och olika former av kyrkospel. För detta behövdes plats i koret. Bänkinredningen förändrades också genom att den gång som gick från den igensatta ingången i söder togs bort. Man såg även till att förbättra bänkarnas sittkomfort. I koret flyttades altarringen ut från väggen. Korets fönster mot öster murades igen liksom fönstren i den västra gaveln. I väster gjordes dock två nya runda fönster i höjd med läktaren. Läktaren byggdes ut med ca 1,5 m och försågs med gradänger. Även detta var en anpassning till en ökad körverksamhet. Trappan till läktaren från vapenhuset sattes igen och ersattes med två nya trappor från långhuset. I tornets första våning kan man se en del av den gamla stentrappan. Innertaketets pärlspontpanel ersattes med slätspontad panel och de markerade valvringarna togs bort. Taklisten som tidigare troligen varit dekormålade, ett äldre fotografi tyder på det, marmorades nu. Väggarnas dekormåleri målades över med vitt. Flera äldre inventarier

konserverades. I vapenhuset försågs ingången med ett lunettfönster över dörrarna för att få in mer ljus och golvet belades med kalkstensplattor. Kyrkan fick ett nytt värmesystem med lågtrycksång och elbelysning installerades. I långhuset lades nytt golvbjälklag och nytt golv eftersom det gamla golvet var rötskadat.

Problemen med fukt i kyrkan och åtgärder för att komma tillrätta med problemen har varit något av en följetong för Algutsboda kyrka under 1900-talet. Även när nästa stora renovering genomfördes 1964-67 stod röta i golvet och arbeten med grunden i centrum. Den här gången var problemen värst i norra delen av kyrkan och här byttes golvet på nytt ut. Ett nytt bjälklag av tryckimpregnerat trä lades. Man grävde också ur grunden för att få bättre cirkulation och i norr göts en betongbärlina med ventilationsuttag. Ett oljeeldat värmesystem installerades. I koret togs de båda fönstren på nytt upp och försågs med glasmålningar formgivna av konstnären Erik Höglunda, Boda. Glasmålningarna är utförda i form av ett abstrakt mönster i gröna och bruna nyanser. De nyklassicistiska ramverket kring altaruppsatsen togs bort och altartavlan gavs istället en förgylld ram. Kvar av uppsatsen finns den sexuddiga stjärna som hänger över altartavlan. Övriga delarna förvaras på fjärde våningen i tornet. Under läktaren byggdes toaletter och väntrum. Dessa rum är utformade som kuber som inte går ända ut till långhusets väggar vilket gör att långhusets båda fönster längst i väster inte är förbyggda. Förslagen till förändringar togs fram av arkitekten Ingeborg Waern-Bugge.

Under 1980-talet eskalerade problemen med fukt och mögel i kyrkan. Flera utredningar gjordes med förslag på åtgärder. Att av arkivmaterialet utläsa vad som var förslag och vad som verkligen genomfördes är inte helt enkelt. Säkert är att dräneringen runt kyrkan förbättrades i mitten av 1980-talet. Man rensade också krypgrunden från organiskt material och tog bort en heltäckningsmatta i kyrkorummet. Efter dessa åtgärder avvaktade man i några år för att se vilka effekter de fått. Det visade sig snart att man nått en viss förbättring men läget var fortfarande inte acceptabelt. I början på 1990-talet genomfördes därför ytterligare åtgärder. Man tog bort blindbotten och isolering utom under bänkarna och läktarunderbyggnaden. Krypgrunden rensades på nytt och en geotextilduk lades ut på marken i krypgrunden. På denna lades lös lättklinker. Man installerade två självdragskanaler från krypgrunden upp i tornet. Eventuellt tryckutjämnades kyrkorummets nedre del men hjälp av en eller flera ventiler. Man skulle också försöka hålla en innetemperatur på 15 grader. Höjningar av temperaturen skulle vara små, max 17 grader, och genomföras under kortare perioder. Ett nytt skurgolv lades in. I ett dokument sägs också att hela bjälklaget av tryckimpregnerade bjälkar ska ha tagits bort och även betongbärlinorna ska ha rivits. Nya bärlinor och bjälkar av trä ska ha monterats och dessas undersida ska ha försetts med lufttätande asfaltpapp och ett skikt av styv mineralull. Åtgärderna medförde också behov av ommålning av kyrkorummet. I slutet av 1990-talet och början av 2000-talet konserverades också flera inventarier för att bli av med kvarvarande mögellukt.

Interiört är Algutsboda kyrka idag i än högre grad än exteriören en blandning av de byggnadsfaser som kyrkan genomgått. Trots de olika tidsskikten bildas en harmonisk helhet i rummet.

Inventarier

En viktig kategori av inventarier i ett kyrkorum är armaturerna. I Algutsboda kyrka finns flera olika typer. Över bänkkvarteren och framme i koret hänger små, sexarmade ljuskronor i mässing. I mittgången hänger två stora mässingskronor och en stor kristallkrona. Upp över

läktaren hänger fyra ljuskronor. Dessa tillkom is amband med renoveringen på 1960-talet liksom lampetterna på långhusets väggar.

Ett föremål vars placering har påverkat kyrkorummet är den kororgel som installerades 1979. Den är placerad på korets södra sida och för att få plats med den var man tvungen att korta av de två korbänkar som fanns kvar i söder.

Förutom altartavlan och den sexuddiga stjärnan som är bevarade från den gamla klassicistiska altaruppsatsen finns även de båda nummertavlorna kvar. Idag utgör de en del av den östra korväggens symmetri med altaret i mitten och på var sida därom ett fönster och en psalmnummertavla.

Sammanfattning

Algutsboda kyrka ligger centralt placerad i socknen där flera vägar möts. Kyrkan är byggd på en höjd nära vägen mellan Kalmar och Växjö. Kyrkomiljön har även flera karaktäristiska element som prästgård, kyrkstallar och sockenstuga som bildar en sammanhållen miljö.

I Algutsboda kyrkas exteriör avspeglas hur kyrkobyggnadsidealet förändrats under 1700- och 1800-talet. Långhuset representerar en tidig nyklassicism med sitt breda långhus och sina förhållandevis stora taktytor. Denna utformning var typisk för en grupp kyrkor i länet vilka är uppförda under andra delen av 1700-talet. Tornet i sin tur byggdes om på 1890-talet. Med sin nygotiskt inspirerade spira utgör det ett exempel på hur äldre stilar togs upp och anpassades för den nya tiden under 1800-talets andra hälft. Vid samma tid förändrades långhuset genom att väggarna höjdes och fönsteröppningarna gjordes rundbågiga vilket gav kyrkan ett mer traditionellt nyklassicistiskt uttryck. Vid restaureringen 1934-36 sattes en av de två ingångarna i söder igen vilket ytterligare bidrar till det nyklassicistiska uttrycket. I mitten av 1990-talet gjordes en mycket diskret handikappanpassning av ingången i väster. Trots de förändringar som gjorts under 1900-talet är exteriören främst påverkad av 1890-talets stora ombyggnad men bevarar ändå mycket av sin ursprungliga karaktär i form av ett brett, satt långhus med stora taktytor. Genom detta är kyrkan en av tre representanter för den tidiga nyklassicismens kyrkobyggnader så som den kom att gestaltas innan. Algutsboda kyrkas exteriör utgör ett gott exempel på det sena 1800-talets smak när det gäller kyrkobyggnader.

Interiört får kyrkorummet idag sägas uppvisa en inredning som spänner från 1695, då delar av läktarbröstningen är daterad, till kyrkans skurgolv från 1990-talet. Till stor del präglas kyrkan av 1890-talets renovering som genom sina stora rundbågiga fönster och förhöjda vägg liv skapat förutsättningen för det kyrkorum vi ser idag. Kvar av 1700-talets kyrka är den anmärkningsvärda vidden i kyrkorummet samt de båda stickbågiga ingångarna i koret. 1900-talets renoveringar har dock avsatt tydliga spår. Från 1930-talets stora renovering härstammar den utökade läktaren, de båda trapporna till läktaren, den utflyttade altarringen och innertakets trätunnvalv medan 1960-talets renovering omgestaltade koret genom förändring av altaruppsatsen och instättandet av Erik Höglunds glasfönster. Vi denna ombyggnad tillkom även läktarunderbyggnaden. Vid den senaste stora restaureringen på 1990-talet lades ett nytt skurgolv in vilket strakt präglar kyrkorummet. Altarbordet gjordes fristående och bänkinredningen fick en ny färgsättning. Algutsboda kyrkas interiör är idag ett i grunden nyklassicistiska kyrkorum men med både äldre och yngre årsringar vilka tillsammans bildar en harmonisk helhet.

Kyrkobyggnaden och dess utvecklingshistoria visar på hur konst- och arkitekturstilar samt synen på liturgin förändrats från mitten av 1700-talet fram till idag. Ett tränat öga kan i

kyrkorummets karaktär finna spår från olika tider vilket gör Algutsboda kyrka till ett värdefullt pedagogiskt redskap.

Källförteckning

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.

KLM Kalmar läns museums arkiv.

Kyrkobyggnader 1760-1860 del 2 Småland och Öland. Riksantikvarieämbetet och kungl. Vitterhets- och Historieakademien, Stockholm 1993.

Lindahl Göran, Högkyrkligt lågkyrkligt frikyrkligt, Diakonistyrelsens bokförlag 1955.

Nationalencyklopedin på nätet.

<http://www.nashult.se/index.asp?mainId=34&secId=35> 2006-10-06